

TIKUTOOS

The Match Box

Autor **Frank McGuinness**

Lavastaja **Kaili Viidas** (Endla Teater)

Tõlkija **Lauri Saaber**

Kunstnik **Arthur Arula**

Helilooja **Liisa Hirsch**

Valguskujundaja **Roomet Villau**

SAL – **Silja Miks**

Etenduse juht **Katrin Kalamets**

Esietendus 27. juunil 2026 Rakveres Köster Gööcki majas

Teater tänab Andres Jaadlat ja perekond Leichterit

337 AXL
P **PIKK 12**
757 AXL

PAM

DUCTILE

RAPIDE 40 SLIDEOUT

HC036

EN 124-2 B125

AUTORIST

Frank McGuinness (sünd 1953), näitekirjanik, luuletaja, tõlkija, libretist, romaanikirjanik ja akadeemik, on uuema iiri kirjanduse üks väljapaistvamaid autoreid, kelle emotsionaalselt laetud looming seob poeetilise keelekasutuse ja teatri intensiivsuse, keskendudes sageli ühiskonna tõrjutud liikmetele, purunenud peredele ning (ajaloo) kontrollimatute jõudude lõksu sattunutele. Käsitlevate teemade tumedusele vaatamata on tema kirjutamislaad sügavalt humaanne, täis kaastunnet, hellust ja huumoritki.

McGuinness kasvas katoliiklikus peres Donegali maakonna Inishoweni poolsaarel, liri saare loodenurgas, mille geograafiline kaugus ja kultuuriliselt keerukas olukord mõjutasid tugevalt tema kujunemist. Donegalil on iirlaste teadvuses eriline koht, sest see kuulub küll liri Vabariigi koosseisu, kuid on asupaiga tõttu tihedas ühenduses ka Ulsteri ja Põhja-lirimaaga. Too piiripealne asend vormis paljuski McGuinnessi eluvaate – tema näidendite tegelasi võib alata kohata maadlemas killustunud või vastandlike identiteetidega.

Õppinud Dublini Ülikoolis inglise keelt ja ajalugu, oli McGuinness enne teatrimaailmas rahvusvahelise tuntuse saavutamist tegev kirjanduse ja lingvistika õppejõuna. Erinevalt paljudest tema põlvkonna iiri näitekirjanikest, kelle teosed on juurdunud rahvuslikus realismis, kinkis akadeemiline taust talle kosmopolitsemale nägemuse – tema mõjutajate hulgas seisavad ühtviisi nii kodumaine jutustamise traditsioon, Shakespeare, Ibsen kui ka antiiktragöödiad. Luuletajana esimeste trükiproovideni jõudnud McGuinness on meelisklenud, et tema noorpõlve unistus oli läbi lüüa laulusõnade autorina – „saada Paul McCartneyks või Joni Mitchelliks” –, ning tema keelepruugi meloodilisuse juuri võib osaliselt ehk otsida just siit.

1982. aastal esietendus McGuinnessi esimene täispikk näidend „Vabrikutüdrukud” (*The Factory Girls*) viie Donegali õmblusvabrikus töötava naise võitlusest neid ähvardava koondamise vastu. Väliselt sotsiaalse realismi raamistikku kuuluv draama äratas tähelepanu oma rütmilise dialoogiga, psühholoogiliste karakteritega, kes polnud taandatud vaid poliitilisteks sümboliteks, ja töölisklassi naistele hõõle andmisega iiri teatris, kus tavakohaselt olid valitsenud pigem maameeste lood. Eestis on „Vabrikutüdrukud” etendatud 2011. aastal Kukrusel Eili Neuhausi lavastuses.

McGuinnessi teine näidend „Kuidas Ulsteri pojad Somme'i lahingusse marssisid” (*Observe the Sons of Ulster Marching toward the Somme*; 1985) kasvatas tunnustust veelgi ja tänapäeval peetakse seda 20. sajandi lõpupoole üheks parimaks iiri näidendiks. Jälgides protestantlike sõdurite üksust Esimeses maailmasõjas, esitas see väljakutse lihtsustatud ettekujutusele iiri identiteedist – sõandas Põhja-liri konflikti järjekordse teravnemise ajal inimlikuna kujutada rahvuslikus kultuurimälus sageli maha vaikitud mehi. Teos vaatlleb poliitiliste muutide mõju inimestele ning allasurutust ja haavatavust militariseeritud mehelikkuse varjus. Kriitikud tõstsid esile näidendi kummituslikku atmosfääri ja eeleegilist tooni, milles mälu ise kujuneb omamoodi teatraalseks maastikuks.

Loometee jätkus sama ambitsioonikalt. „Süüatus” (*Innocence*; 1986) põhines Caravaggio elulool, uurides maalikunstniku tormilise saatuse kaudu loomingut, vägivalda ja vaimsuse seoseid. „Kartaagolased” (*Carthaginians*; 1989) käsitles

kreeka tragöödiad meenutava rituaalse leina võtmes 1972. aasta Põhja-liri Verise Pühapäeva mälestust, relvastamata meelevaldajate hukkumist Briti sõdurite tule all. Üks McGuinnessi hinnatumaid näidendeid „Et keegi mind valvaks” (*Someone Who'll Watch Over Me*; 1992) jutustab kolmest mehest – iirlasest, inglasest ja ameeriklasest –, keda hoitakse pantvangis Beirutis. Siingi taandub poliitiline aspekt hapra inimliku sideme ees, vajaduse ees tugineda üksteisele sisemise ellujäämise huvides, erineva tausta ja veendumuste kiuste. Teemaks pole niivõrd terrorism, kuivõrd universaalne läheduseigatsus hirmu tingimustes. See rahvusvaheliseks menukiks tõusnud näidend lavastati Tallinnas Linnateatris 2003. aastal.

1990ndatel sai McGuinnessist üks juhtivaid mandri-Euroopa näitekirjanduse tõlkijaid-tõlgendajaid ingliskeelse maailma lavade tarbeks. Oma suure lemmiku Ibseni kõrval võttis ta ette klassikat Sophoklese, Euripidese, Racine'i, Tšehhovi, Federico García Lorca, Bertold Brechti jt sulest, lähenedes tõlele kui taasloomeaktile, mis laseb võimendada kaanonisse kuuluvates tekstides nüüdisaegset psühholoogilist taju. Lisaks on ta dramatiseerinud muuhulgas Strindbergi, Pirandello ja James Joyce'i proosat (aga ka Bram Stokeri „Dracula” ja du Maurier' „Rebecca”).

Näidend „Dolly Westi köök” (*Dolly West's Kitchen*; 1999) Ameerika sõdurite saabumisest Donegali väikelinna Teise maailmasõja päevil oli McGuinnessi sõnul kummarus tema hiljutisurnud ema põlvkonnale ja seeläbi kirjanduslik leinatöö. „Kuldsed väravad” (*Gates of Gold*; 2002) avaldab austust Dublini legendaarse Gate'i teatri rajanud näitlejatest geipaari eluaegsele partnerlusele. (Avalikult gei, oli McGuinness homoseksuaalset vaatnurka iiri teatrisse toonud varemgi, ammu enne seda, kui teema peavoolus normaliseeriti, kuid tema käsitus polnud kunagi kitsalt programmiline, vaid alati osa laiemast teemade ringist, milles seksuaalsus ristub rahvusluse, religiooni, mälu ja sotsiaalsete rollidega.) Järgnesid „Mustlane mu lapse viis...” (*There Came a Gypsy Riding*; 2007) ühe keskklassi pere toimetulekust poja enesetapuga, „Rippuvad aiad” (*The Hanging Gardens*; 2007) Alzheimeri tõbe põdevast kirjanikust ja „Kui Greta Garbo käis Donegalis” (*Greta Garbo Came to Donegal*; 2010) kuulsa Hollywoodi staari külaskäigust autori kodupaika 1960ndate kiiresti muutuvl lirimaa.

Monodraamas „Tikutoos” (*The Match Box*; 2012) on nähtud McGuinnessile pikalt huvi pakkunud antiiktragöödiate, eeskätt Euripidese „Hekabe” moodsat versiooni. Trooja sõja lõpu tapatalgutes lapsed kaotanud ja raevukaks kättemaksjaks muutunud kuninganna Hekabest on siin saanud töölisklassi päritolu üksikema Sal ning ajatust müütilisest kannatusloost tänapäeva tegelikkusse ankurdatud vaatlus leinast, nimelü haprusest, sellest, kuidas vägivald võib hävitada hinge, äralõigatusest ja kättemaksu moraalsest ambivalentisusest. Taas kord tuleb esile autori keeleline meisterlikkus, võime vabalt ja loomulikult põimida igapäevakõnet luulelisuse, piibellikuse ning iirlastele iseloomuliku rahvaliku pajatusviisiga. Oma lugu jutustava Sali teravmeelne väljenduslaad aitab tekitada sentimentaalsuse asemel emotsionaalse keerukuse. Keskne kujund – tiku süttimine ja kustumine kui elu lühiduse ja haavatavuse meeldetuletus – mõjub vapustavalt aga just nimelt oma lihtsuses.

Vanemas eas on McGuinness naasnud ka õppejõu ameti juurde. Aastatel 2007–2018 oli ta tegev Dublini Ülikooli loovkirjutamise professorina, kandes hoolt pealekasvatavate noorte autorite juhendamise eest. 2019. aastal anti talle lirimaa

Üks kõrgemaid autasusid, Ulyssese medal, tema panuse eest kultuuri ja hariduse edendamisse.

Lõppkokkuvõttes on McGuinnessi autorihääle kõige märkimisväärsemaks jooneks tema kaastunne inimeste nõrkuse ja puudujääkide vastu. Tema tegelased on harva tavamõistes kangelaslikud: nad tülitsevad, petavad, satuvad paanikasse, haavavad ja haavuvad. Ometi läheneb ta neile sügava empaatilise heldusega. Tema näidendid rõhutavad, et isegi vägivallast ja meeletusest ümbritsetuna on sideme saavutamine keele, kujutlusvõime ja mälu kaudu võimalik. McGuinnessi silmis moodustab teater ruumi, milles lõhestunud kogukonnad ja traumeeritud üksikisikud saavad üksteisele ausalt vastastikku otsa vaadata.

Frank McGuinnessi uusim näidend, monodraama „Kas te tulete Gomorrah?“ (*Do You Come from Gomorrah?*), karmist noorusest 1970ndate kurikuulsas Ulsteri lastekodude süsteemis, esietendus 2026. aasta kevadel.

Mind on alati huvitanud inimesed, kes märkavad rohkem kui teised. Mitte seepärast, et nad oleksid targemad või tundlikumad, vaid sest nad ei oska maailma vaikima sundida. Nad kuulevad, kuidas heinamaad räägivad, kuidas linn liigub oma saladuste rütmis või kuidas üks tikutoos võib sisaldada tervet universumit. Sal meie lavastuses on just selline inimene. Ta loeb märke asjadest, mille kõrvalt enamik meist möödub. Tikk ei ole tema jaoks lihtsalt tikk, vaid lühike elu. Loomad ei ole pelgalt loomad, vaid tunnistajad või südametunnistused. Vaikus ei ole tühjus, vaid keel. Võib-olla hakkab inimene nii nägema siis, kui valu on suurem kui sõnad ja mõistus otsib teisi võimalusi maailma koos hoida.

Proovides olen mõelnud, et teater sünnib samal viisil. Lavastaja ja näitleja ei loo tähendusi jõuga, vaid ootavad neid. Nad koguvad pilke, pause, eksimusi ja juhuseid nagu rannast leitud kivikesi, teadmata alguses, milline neist osutub kõige olulisemaks. Mõnikord annab lavastus endast märku hoopis vaikuses või kellegi hingetõmbes, mitte suure žesti kaudu.

Seepärast usun, et teatrit ei saa lõpuni välja mõelda. Seda saab ainult tähele panna. Nii nagu tähendust mööduvas helikatkes või avastamata rada kivitänavail. Ja kui meil veab, hakkavad ühel hetkel kõik need väikesed killud omavahel rääkima.

Võib-olla ongi see lavastuse tegemise suurim ime – kaks või enam inimest vaatavad ühte ja sama asja ning märkavad lõpuks üheskoos midagi, mida kumbki üksi poleks näinud.

Kaili Viidas

Ma olen väga rõõmus ja liigutatud, et minu näidendit „Tikutoos” lavastatakse Eestis.

Soovin kõigile asjaosalistele igati edu ning tervitan eriti lavastajat ja tervitan näitlejannat, kes on otsustanud kehastada seda nõudlikku, aga loodetavasti rahuldustpakkuvat rolli. Sali tegelaskuju on mulle väga kallis. Mulle on tähtis tema jõud ja julgeks jäämine, tema meelekindlus oma armastatud tütre mäletamisel.

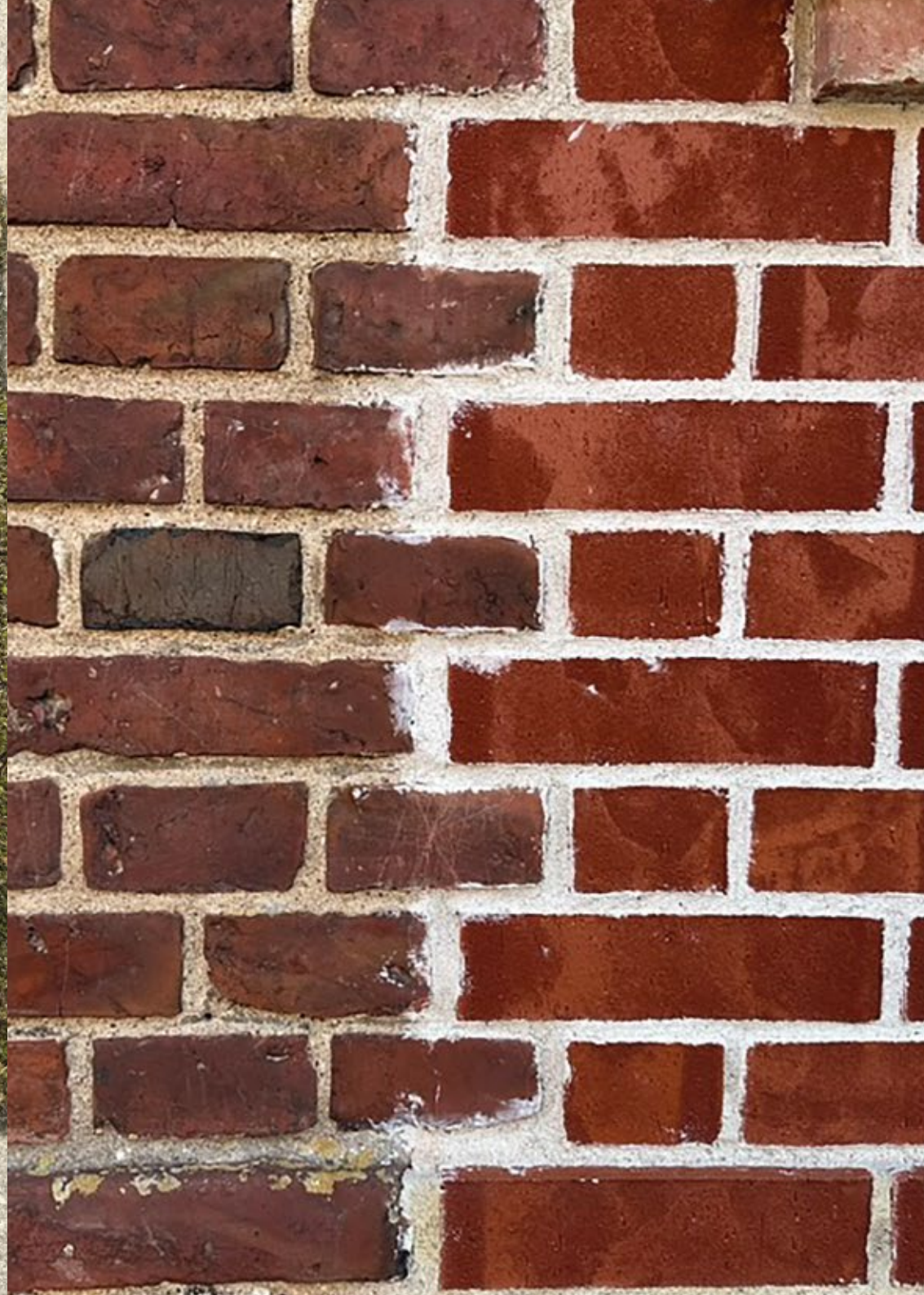
lirlastel ja eestlastel on sarnane kurbust täis ajalugu, kuid me oleme selle keskel vastu pidanud, et elada edasi õnnelikumate aegadeni meie kummagi kallil kodumaal.

Minu parimad soovid teile kõigile.

Frank McGuinness

09.06.2026

MÄRGID MAAILMA TIKUTOOSIS

Igal hommikul algab maailm uuesti – salakeelena, mille silbid on peidetud argiasjade sisse. Seesama kahvatu valgus langeb majade akendele. Linnud tõusevad puudelt lendu kindlate vahedega. Sammud korduvad aeglases rütmis märjal kõnniteel. Me liigume läbi nende mustrite poolnes, uskudes, et elu loomulik-looduslik keel on juhus, ning ometi pöörduvad mustrid alati tagasi – just nagu laine, mis mäletab kallast.

Universum kõneleb vaikselt korduste kaudu. Galaktikate spiraalne kuju meenutab teokarpe. Jõed hargnevad otsekui veresooned naha all. Välg sarnaneb põlispuude juurtega – mõlemad otsivad pimeduses teed. See, mis näib eraldiseisev, on sageli kui sama liigutus teises mõõtkavas, nagu eelistaks olemasolu ise teatud rütme, neist lõputuid variatsioone luues.

Tihti tundub meile, et igapäevaelu koreograafias peituvad märgid. Keegi võõras ütleb lause, mida kuulsime unenäos. Üks ununenud laul kõlab parajasti siis, kui mõni mälestus muutub talumatuks. Samad numbrid saadavad meid poetšekkidel, avalikus ruumis, unetutes öödes siniselt helendavatel digiekraanidel. Need hetked saabuvad meie juurde niivõrd tavalistes rõivastes, et me lükkame nad kõrvale, kuid sealpool loogikat kestab nende kauge kellahelin.

Mustrid ei ela ainult esemetes, vaid ka südames. Koos silmade värviga saame päranduseks hirmud. Vana armastuski kordub, ta loodab teistsugust lõppu. Oma vaikimist antakse perekondades edasi põlvest põlve nagu relikviat. Linnad hingavad nähtamatu rutiini järgi: tuled süttivad hämaruses ükshaaval, kohvikud täituvad vihma eel, üksildased inimesed kõnnivad mööda samu tänavaid, teadmata, et nad kuuluvad samasse tähtkujusse.

Aeg ei liigu, hoopis meie liigume läbi aja, kinnitab moodne füüsika. Aeg on tervik. Mitte miski ei kao – kõik, mis on olnud, asub endiselt kusagil, meile kättesaamatus kohas. Kõik, mis tuleb, asub samuti kusagil – me lihtsalt pole seda veel kogenud. Kujudid kasvavad tagasi, nõnda kui kord metsadki, keeled sünnivad ja surevad, lapsed küsivad ikka neidsamu küsimusi, mida filosoofid väljasurnud keeltes aastatuhandete eest kivisse raiusid. Kogu aeg on kogu aeg olemas, ja meie seisame ikka öötaeva kaane all, oma tikutoosis, otsides tähendusi hajali tähtede seast.

Võib-olla pole märgid juhised, vaid üleskutsed – meeldetuletused, et miski ei eksisteeri eraldiseisvalt. Iga langev leht võtab osa raskusjõu üha jätkuvast vestlusest. Iga süda lööb matemaatilise täpsusega. Iga elu põimub lugematute teistega mustrites, mis on liiga suured, et silm suudaks neid täielikult haarata.

Ja võib-olla algab tarkus hetkel, kui me enam ei küsi, kas märgid on päris, vaid hakkame märkama, kui kaunilt nõuab maailm iseenda kordamist.

Rikkad on need, kes lubavad endale vaatamist ja märkamist. Nende päevad ja retked hakkavad kõnelema ja kingivad neile hetki, mida raha eest osta ei saa.

Rakvere Teatri peakunstnik Krista Aren on teinud teatri juurest retke suvisesse „Tikutoosi” mängupaika Köster Gööcki majas. See paarikümne minuti jalutuskäik on täis salakeele silpe, mida argipäev meil alati tähele panna ei lase.

Iga linn sisaldab lõputu hulga esmapilgul nähtamatuid märke, mis kõnelevad tardunud ajast, vaikusest, millestki tajumatust, mille kirjeldamiseks puuduvad teinekord sõnadki. Rakveres on Krista andnud endale aega neid märke Pikal tänaval märgata.

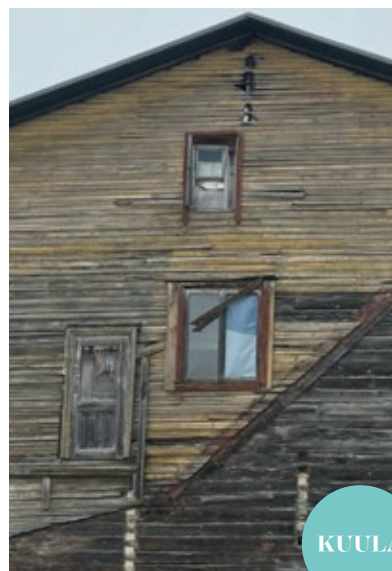
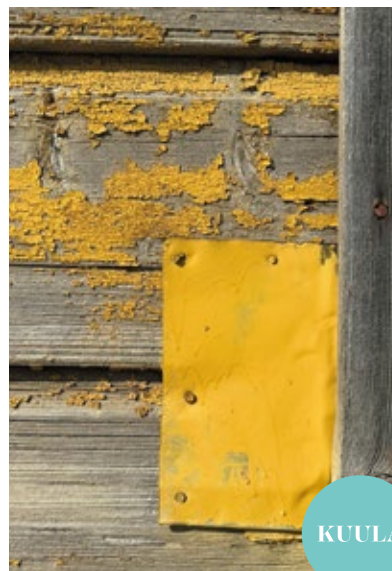

RAKVERE TEATER

Näitlejad – Liisa Aibel, Rainer Elhi, Margus Grosnõi, Loviise Kapper, Ülle Lichtfeldt, Märten Matsu, Silja Miks, Madis Mäeorg, Tiina Mälberg, Tuuli Maarja Möller, Laura Niils, Anneli Rahkema, Peeter Rästas, Eduard Salmistu, Johannes Richard Sepping, Tarvo Sõmer ja Imre Õunapuu
Valgustajad – Martin Piir, Kerdo Vainer ja Roomet Villau
Helitehnikud – Aivar Jürimets, Peeter Põlv ja Andres Raja
Inspitsiendid – Katrin Kalamets, Aune Kuul ja Eili Neuhaus
Grimeerijad – Maret Kongi ja Veronika Rego
Kostümeerijad – Anne Joorits ja Kaja Kupp
Rätsepääd – Anne Komp, Merli Matti ja Kaja Uustalu
Butafoor-dekoraator – Helen Padu
Puusepp – Aare Vilba
Lavatehnikud – Aimar Ehas, Reio Kiviberg, Riho Lillakas, Ottomar Sukko, Hendrik Vilde ja Mati Väljaots
Bussijuht – Tõnu Tammjärv
Lavastusala juht – Tiit Kalm
Lavastusala juhi abi – Maie Nurmoja
Juhi abi – Helle-Mall Niinemets
Korraldusjuht – Marika Tint
Turundusspetsialist – Evelin Rikma
Projektijuht-fotograaf – Helen Solovjev
Reklaamijuht – Kristo Kruusman
Müügiadministraator – Daisy Kull
Trupijuht – Getter Marii Kalvik
Etendusteenistuse juht – Indrek Apinis
Raamatupidajad – Tuuli Jaansen ja Merle Siirak
Arhivaar-spetsialist – Mari Viitkovski
IT-spetsialist – Aleksander Kikkas
Digitaalkunstnik – Peeter Rästas
Kirjandustoimetaja – Lauri Saaber
Dramaturg-lavastaja – Urmas Lennuk
Kino osakonnajuht – Kelly Muttik
Kino projektionist – Dagmar Kams
Kino teenindajad – Julia Gorjainov, Mailis Krooben, Ele Käänik ja Laura Rosin
Kino abiprojektionist ja -teenindaja – Victoria Adonov
Kino abiteenindajad – Kadi Leen Aibel, Arabella Altrof, Daniel Kikkas, Anastasia Nikultša ja Teele Ann Tint
Teenindusjuht – Triin Nurk
Teenindusjuhi abi – Marje Nurmepaju
Kohvikuteenindajad – Anete Erras, Heti Kirsimäe, Andželika Krikun, Aliina Männi, Leena Romov ja Anna-Marija Veebel
Abiteenindajad – Epp Kaljos, Liivi Kasemets ja Siim Kroonmäe
Publikuteenindajad – Inge Kelk, Tiina Krutto, Urve Kukk, Maarika Miilman, Marje Nurmepaju, Ülla Nõmmik, Teele Piirimäe, Elle Salusoo, Andra Tammik ja Pilve Volter
Kokad – Reet Kalde ja Liina Orgus
Abikokad – Kaili Kütt ja Evi Simson
Koristajad – Lilliia Andrusyshyn, Nelli Hudik ja Oksana Hurina
Majahoidja-hoovikoristaja – Taimi Tanning
Parkimiskorraldajad – Toomas Aettik ja Kaspar Õunapuu
Peakunstnik – Krista Aren
Loominguline juht – Peeter Raudsepp
Teatrijuht – Velvo Väli

Kavalehe koostas Lauri Saaber. Fotod Krista Aren, helitaustad Liisa Hirsch.

KUULA HELIMAASTIKKE

RAKVERI LVL